

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EȘCEPTIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Bla j— Ba lă z sfa lva.</p>
--	--	---

Congresul din Alba-Iulia.

Adunarea de protestare în contra episcopiei greco-catolice maghiare, ținută la 29 Maiu în Alba-Iulia, a succes peste orice așteptări. Ne gândim la ea cu adevărată mândrie și cu deosebită bucurie sufletească.

Vieața bisericii noastre române unite, poate nici când nu s'a manifestat cu atâta putere, ca tocmai acum, când eră vorbă de apărarea acelei însușiri a ei, care de atâtea-ori și atât de mult i-se contestase: a romanității sale. Glasul de sărbătorească însuflețire a celor aproape douăzeci de mi, câți au luat parte, prin protestarea energică împotriva oricărei încercări de-a primejdui limba românească a acestei biserici, este o nouă și splendidă dovadă, că ținem tot atât de mult la românitatea noastră, ca și la credința Romei.

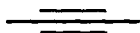
Cu prilejul acestui congres nu s'au reînnoit formal legăturile de credință cu sf. Scaun apostolic al Romei, pentru că nu eră lipsă, dar cu toate acestea, întreg decursul adunării a fost o înălțătoare mărturisire a credinții catolice.

Așa că, acum după acest congres ne putem spune, cu și mai multă tărie, convingerea, că nimic nu ne poate abate dela aceasta credință a noastră. De aceea îi și rugăm de nou pe frații noștri de sânge și limbă, pe aceia cari cred, că trebuie și pot să ne iubească, să nu mai cheltuiască zadarnic atâta energie pentru a ne face, să trecem în brațele ortodoxiei. Ceice au făcut-o până acum cu bună credință, au făcut-o și așa singur de teama, că ne vom pierde naționalitatea. — Ei bine, congresul din Alba-Iulia a dovedit tocmai aceea, că aceasta teamă este absolut neîntemeiată.

Cine cunoaște rezoluțiile congresului ne va da toată dreptatea. Pentru că în acest congres, care de fapt a reprezentat întreagă provincia metropolitană de Alba-Iulia și Făgăraș, și la care tocmai din părțile celea mai primejduite, ale Bihorului și Sătmarului, au intrat celea mai energice și mai însuflețite scrisori de aderență, a decis, că pentru „păstrarea limbii românești în tot cuprinsul acestei provincii va lua toate măsurile necesare și legale, chiar și în cazul, că numita episcopie s'ar înființa”. Și aceasta hotărâre nu va rămâne pe hârtie, fiindcă nu poate să rămână. Ea va fi trecută în faptă. Comisia de 50 membrii, în care au intrat cei mai buni fii ai bisericii noastre, căreia s'a încredințat îndeplinirea hotărârilor aduse, ne dă garanță deplină, că în viitor sentinelele puse de pază la hotarele limbii și drepturilor bisericii noastre unite și române, vor fi totdeauna la postul lor.

Și atunci, biserica noastră, care în analele istoriei sale a știut să scrie cu literile de foc ale Spiritului Rusalelor congresul din 29 Maiu — va ști să-și păzească în veci neștirbit și cel mai dumnezeesc drept, pe care-l are, acela de-a trăi!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Partea Românilor din principate în lupta Ardelenilor contra reformatiunii.

Românii ardeleni au rămas în periodul acesta tulbure de suferințe, de asupriri, de nesiguranță și de mari primejdii naționale, period lung de peste un veac și jumătate, izolați și lipsiți aproape cu desăvârșire de îndemnurile calde, de ajutorul și sprijinul binefăcător al Românilor din celelalte părți. Principatele vecine, Muntenia și Moldova, erau în vremile acelea singurele țări ortodoxe în Orientul Europei, supus stăpânirii turești, cari își aveau rostul lor propriu. Pe bogăția, hârnicia, însuflețirea și pe spiritul de jertfă al locuitorilor lor se răzimiră ortodoxia din puternicul imperiu al Sultanilor, mai mult decât pe auctoritatea neputincioasă și pe mărirea stânsă a patriarhatelor, mitropoliilor și episcopiilor, cari se aflau într'ânsul. Voevozii acelora erau cunoscuți în întreagă lumea ortodoxă, prin îndurarea lor binefăcătoare, care revărsă daruri bogate și

sprijin puternic, care înălță biserici, susținea școli și tipăria cărți pentru mărirea lui Dumnezeu și înaintarea ortodoxiei. Atanasie Patelaros, mazil de Constantinopol, scrie țarului rusec despre Vasile Lupu, Voevodul Moldovei: „El este ajutorul tuturor celor cari cer, visteria lui este deschisă și mila-i se revarsă îmbelșugată asupra săracilor“. Acelaș lucru se poate spune despre mulți din voevozii țărilor românești. La curțile lor petreceau o mulțime de căpetenii înalte bisericești, de teologi și călugări, mai mult sau mai puțin învățați, din întreg cuprinsul lumii ortodoxe.

Nici voevozii, nici arhierii străini sau pământeni, nici sutele de călugări din multele și bogatele mănăstiri românești ale principatelor, nu s'au gândit la salvarea ortodoxismului ardelean din primejdia calvină, cu toate că primejdia aceasta eră cunoscută pretutindeni. Clerici de peste munți veniau mereu dincoace și ai noștri treceau dincolo. Meletie Macedoneanul, candidatul — după moartea lui Ghenadie II, (1640) — la vladicia Bălgradului, a avut prilejul, să cunoască planurile și intențiile calvinilor din gura superintendentului Ștefan Geleji însuș, iar cu câțiva ani mai târziu vladica Ilie Iorest, care a suferit temniță și bătăi, a trecut în Moldova, de unde venise, spunând limpede, că a pățimit pentru stătornicia sa în credința ortodoxă. Vestea proselitismului calvin ardelean a străbătut până la Ierusalim; chiar și patriarhul Dosofteiu în apologia sa (*Ἐπίστεως ὀρθοδοξίας*), care a fost aprobată și primită de sinodul ținut acolo la 1672, vorbește și despre persecuțiile îndurate de „frații noștri“ din Ungaria, cari zilnic sunt persecutați de „tiranii și falsificătorii învățăturilor evanghelice“ și siliți să primiască „credința lor nebună“¹⁾.

Sinodul adunat la Iași în 1642, pentru condamnarea învățăturilor lui Ciril Lucaris, n'avea nimic de zis și de făcut înpotriva încercărilor de-a calvinii Biserica română ardeleană. Ahea în 1644 se gândi mitropolitul Moldovei, Varlaam, să se amestece în luptele celor de peste munți, convocând un mic sinod la Iași, care să discute asupra Catehismului calvin din 1640 și asupra combaterii doctrinelor depuse într'ânsul. Răspunsul la acest Catehism, scris de mitropolitul însuș, a apărut în anul următor la Iași. D. N. Iorga, cel mai bun cunoscător al împrejurărilor timpului, ne asigură, că răspunsul lui

¹⁾ Harduin. Acta conciliorum XI, 219.

Varlaam, cu erudiția lui de împrumut, cu stilul greoiu și încălcit „a trecut fără nici o înfrîurire în viața noastră religioasă și culturală“¹⁾.

O jumătate de veac, Biserica din principate nu mai face nimic pentru ușurarea suferințelor Bisericii din Ardeal, cari tocmai în timpul acesta și-au ajuns culmea. Simion Ștefan a primit punctele diplomei din 10 Octomvrie 1643 și a păstorit turma credincioasă fără hirotonire; Sava Brancovici a impus direct preoților săi, în sinodul din 1675, primirea și propagarea învățăturilor calvine; țara Oltului eră cărmuită de consistorul reformat din Făgăraș. Cucerirea calvină înaintă tot mai învingătoare în Maramurăș, în Bihor, în Zarand și în diferite părți ale Ardealului. O mulțime de sate erau conduse de preoți, cari n'aveau nici o legătură cu vlădica românesc dela Bălgrad, ci primiau „darul“ din mânilor oficianților civili; icoanele erau aruncate afară din biserici și în multe părți eră oprită și punerea crucii pe mormintele celor morți.

Abea după depunerea și condamnarea lui Sava Brancovici (1680) s'a început un nou amestec indirect al celor de dincolo în luptele Bisericii române ardelen. Șerban Cantacuzino, voevodul energetic, mândru și ambițios al Munteniei, „care-și aducea aminte, că în armele familiei sale se află vulturul cu două capete al Constantinopolului“, n'a privit cu ochi buni căderea lui Sava Brancovici. Actul de alegere al urmașului acestuia, Iosif Budai de Pischinț, e redactat într'un stil vehement, din care se întrezărește mânia voevodului. „Măria sa și bunul creștin, domnul nostru Io Șerban voevod — zice actul — împreună cu tot sfatul Măriei sale și cu noi (arhieriei iscăliți), dimpreună am socotit să se hirotonească acest chir Iosif ieromonah, după cum l-au ales țara de acolo, ca să nu rămâie acel scaun vădov și creștinii de acolo fără de păstor: neputând cel de mai denainte să-și dobândească scaunul, adecă mitropolitul Sava, pentru nemutatele obiceiurile și tocmealele, ce le are republica țării Ardealului. Pentru aceea s'a și scris acest lucru în condica țării ca să se știe“²⁾.

Șerban Cantacuzino s'a pus în legătură cu Ladislau Csáky și Cristofor Paskó, cari conspirau la Constantinopol împotriva domniei lui Apafy, storcând dela ei declarația din

¹⁾ —, Istoria literaturii religioase p. 153.

²⁾ Cipar, acte și fragmente p. 234--35.

21 August 1681, în cari promit, că, dacă-și vor ajunge ținta, vor da Bisericii române ardeleni libertate deplină și pe Sava Brancovici îl vor pune din nou în scaunul vlădicesc¹⁾. Ladislau Csáky și Cristofor Paskó nu și-a putut realiza planurile și astfel intervenția lui Șerban Cantacuzino n'a avut nici o urmare pentru Biserica română din Ardeal.

Tot atunci ardelenii l-au rugat pe Dosofteiu, patriarhul Ierusalimului, care petrecea în Muntenia, să le dea „oarecari scrieri, ca să poată răspunde calvinilor, cari îi supără peste măsură“. Scrierile cerute le-au primit abea în 1690. Acestea au fost „*Intimpinarea la principiile calvine și la chestiunile lui Ciril Lucaris*“ de Meletie Sirigul și „Manual contra rătăcirii calvine“ de Dosofteiu însuș. Fiind ambele scrise grecește, nu puteau fi de nici un folos clerului român ardelean, care abea știa citi și scrie românește²⁾. La atâta se reduce tot ce-au făcut reprezentanții ortodoxismului.

Nepăsarea aceasta condamnabilă este caracteristică pentru întreg clerul Bisericii ortodoxe, a cărei dignitari înalți străbăteau în lung și în lat principatele vecine și mai ales pentru clerul român, pentru arhieriei și sutele de călugări din multele mănăstiri ale celor două țări. Foarte caracteristică ni-se pare nepăsarea aceasta a clerului ortodox, când ne gândim la luptele înverșunate, purtate c'o îndărătnicie și cu o vehemență uriașă, cu câțiva ani mai târziu, de acelaș cler și de poporul agitat de el contra Bisericii catolice, care ne îndemna la unire. Unirea cu Roma încă nu eră încheiată definitiv și brașovenii, ațîțați de mitropolitul Munteniei, îl amenințau pe Atanasie Anghel cu moarte, dacă va mai îndrăzni să mai propage unirea în mijlocul lor³⁾. Dosofteiu, patriarhul Ierusalimului, a străbătut o bună parte din Ardeal, vânzând pe bani scumpi „iertările de păcate“ și „atâta au desmântat pe Românii din țara Bârsei și din Hațeg, de s'au lăsat de unire... și a bârfit înaintea norodului, că Atanasie prin unire a pierdut darul arhieriei“⁴⁾. Se știe apoi, că Atanasie îndată după reîntoarcerea din Viena a fost afurisit de mitropolitul Teodosie

¹⁾ P. Maior, Istoria Bisericii Românilor, Buda 1813 p. 80.

²⁾ Bianu - Hodoș, Bibliografia românească veche I, 298 urm.

³⁾ Istoria manuscrisă a iezuitului contimporan Freyberger în »Haus Hof und Staats-Archiv« din Viena secția Ungarn nr. 364 (Transylvanica separata conv. 1).

⁴⁾ Șincai, Cronica Românilor la a. 1701.

al Munteniei și de patriarhul Calinic, și se cunosc în deajuns devastările grozave ale celor două mari răsvrătiri împotriva Unirii, conduse, cea dintâiu, de călugărul Visarion Sarai, iar a doua de Sofronie, îndemnat și sprijinit de patriarhul sârbesc din Carloviț.

Poziția aceasta a clerului ortodox față de celea două propagande, propaganda calvină și propaganda catolică, nu ne-o poate explica, decât ura fatală, care a avut-o totdeauna Biserica orientală față de Biserica latină. Propaganda calvină, față de care clerul Bisericii orientale s'a arătat atât de nepăsător, a fost judecată din punct de vedere strict ortodox și strict național românesc, cu mult mai primejdioasă. Catolicii cereau recunoașterea alor patru dogme: primatul papal, existența purgatorului, purcederea Spiritului sfânt și dela Fiul și pânea nedospită, ca materia validă a Euharistiei. Ritul, dreptul și disciplina Bisericii orientale au fost lăsate neatinse.

Calvinii însă cereau recunoașterea supremației superintendentului calvin, eliminarea tainelor s. Mir, Pocăinței, Maslului, Cununii și Preoției, a cultului sfinților și icoanelor și modificarea întregului ceremonial liturgic și a întregii discipline bisericești conform principiilor calvine. Propaganda calvină eră apoi o primejdie, de care abea ne putem da seamă azi, nu numai pentru Biserica noastră, ci pentru înșasă ființa noastră națională, cum apare atât de limpede din cazul locuitorilor comunei Turdaș (lângă Orăștie), cari, schimbându-și credința, și-au schimbat și numele maghiarizându-se. „Să se știe — scrie în vechiul graiu românesc preotul și ctitorii bisericii din satul acesta în 1 Iunie 1655 — cum la anul 1582 dela Hristos biserica dela Turdaș, din coastă, care încă dela Daci rămase Românilor, a fost sub stăpânirea episcopului Alexă Tordaș, împreună cu toate pământurile dela câmp. *Dându-se apoi dintre noi, dintre Români, calvini: Ion Boldea, cui i-s'a dat nume unguresc Szatmári János; Dumitru Jeledinșan, care după aceea s'a numit Lozsárdi Demeter; Gruia Petru, care cu acest nume a și rămas și Căpruță Adam, ce s'a numit Kapronczai Adam împreună cu femeile lor și cu copiii cu numărul 26 de suflete, Craiul Ardealului, Măria sa Gheorghe Rákoczy, la anul 1652, ne-au luat biserica dimpreună cu pământurile dela câmp și le-a dat calvinilor ce se numiră mai sus, pentru cari multă vrajbă am avut cu ei. Neputând pridiți am fost siliți a ne face altă*

biserică și aceea de nuele, care am lipit-o cu pământ și am vărui-o“.

Aceiaș ură fatală ne explică în deajuns și unirea, în decursul veacului al XVIII-lea, a Românilor din Bihor, Maramureș, țara Hațegului, cu calvinii, împotriva propagandei catolice.

ZENOVE PÂCLIȘAN.

Critica biblică modernă și învierea lui Isus Hristos.

(III).

Ne putem oprî și la alte câteva amănunte din istorisirea evanghelică despre arătările de după înviere ale Mântuitorului, amănunte, pe cari critica biblică modernă le găsește greu de priceput și pline de contradicții¹⁾.

1. Ne oprim mai întâiu la însuș actul învierii. Cum a decurs acest act?

Prin moarte, sufletul Mântuitorului s'a despărțit de trupul său. După ce sufletul Lui a vestit în limbă rescumpărarea celor ce așteptau acolo, el revine la trupul său, se unește din nou cu el, și așa Mântuitorul în trup clarificat, fără de șgomot părăsește locul „odihnei“ sale. Trupul clarificat e întru toate o unealtă ascultătoare a sufletului, nu mai este supus legilor gravitațiunii și materialității, de aceea nici nu e nevoie, ca mormântul să fie deschis, pecețile alterate, pentru ca să poată ieși dintr'însul. Păzitorii nici nu au băgat de seamă nimic despre însuș actul învierii. Ei „s'au spăimântat și au căzut ca morți“, de frica îngerului cu „fața ca fulgerul și cu vestmântul ca zăpada“, care resturnase piatra de pe ușa mormântului și sedea acum deasupra ei. Mântuitorul atunci ieșise deja din mormânt. Rămân însă în mormânt, ca dovadă neîndoioasă a morții și a învierii, „giolgiurile“ și „mahrama, care fusese pe capul lui, nu cu giolgiurile împreună zăcând, ci deosebi învăluită (împăturată!) într'un loc“ (Ioan 19, 7). Cutremurul, resturnarea pietrii de pe ușa mormântului și apariția îngerului, acestea aveau să dea de știre mai întâiu faptul învierii, întâiu străjilor dela mormânt, apoi femeilor și ucenicilor. Evangeliștii

¹⁾ Vezi articolii precedenți din numerii 6—7 și 8 ai acestei reviste.

— e firesc — nici ei nu au putut spune mai mult, despre actul învierii. Pentru ei, pentru cititorii lor și pentru noi, chestiunea esențială este: că *a înviat*, iar dovada cea mai limpede și mai puternică despre aceasta sunt arătările, aparițiile Lui.

2. Când s'a întâmplat învierea?, — e o altă întrebare, la carea încă ne putem opri pe un moment. De sigur, puțin înainte de sosirea la mormânt a femeilor, Duminecă dimineața.

S. Ioan spune, că Maria Magdalena a venit la mormânt „în ziua cea dintâiu a săptămânii, *de dimineață, fiind încă întunec*“ (19, 1). S. Mateiu spune, că Maria Magdalena și cealaltă Marie au venit, să vadă mormântul „în seara ¹⁾ Sâmbetii carea *lumina spre ziua cea dintâiu a săptămânii*“ (28, 1). Luca spune: „*foarte de dimineață*“, (24, 1), iar Marcu: „foarte de dimineață au venit la mormânt, *răsărind soarele*“ (16, 2).

Foarte de dimineață, *încă fiind întunec*, și foarte de dimineață, *răsărind soarele*, e o nuanță așa de mică a deosebirii în scrisesele evangeliștilor, încât nu e nevoie să stăruim mai mult asupra consonanței invederate în acest punct a evangeliștilor, aducându-ne mai ales aminte, că în părțile Palestinei zorile zilei sunt foarte scurte. Față de întunecul nopții este lumină deajuns, pentru ca lucrurile să poată fi bine văzute și deslușite, iar față cu lumina deplină a zilei, la răsărirea soarelui este încă întunec! — Acesta este momentul când au sosit la mormânt femeile. Mântuitorul va fi înviat ceva mai înainte: nici din evanghelii, nici de airea, mai precis clipa învierii nu se poate determina, — Pentru credința noastră e deplin suficient să știm, că actul învierii s'a săvârșit, după cum au spus scripturile, „*a treia zi*“, adecă după trecerea Sâmbetei și după începerea primei zile a săptămânii, adecă a Duminecii.

3. Duminecă, foarte *de dimineață*, — ceea ce dovedește zelul și iubirea lor — femeile vin la mormânt să ungă trupul lui Isus, o faptă de pietate, ce nu putea fi săvârșită în ziua Sâmbetei. „Sâmbătă au odihnit, după poruncă“, observă sf. Luca 23, 56. Odihna sabbatului aveă să țină până seara, când se aprindeau luminile. Atunci seara ele puteau deci să

¹⁾ Așa traduce Păr. S. Clain în Biblia sa. Textul grecesc are *ὀψὲ σαββάτου* = sabbato peracto, post sabbatum, cum traduce Wilke, Lexicon graeco-latinum in libros novi testamenti; va să zică: trecând Sâmbăta, în vremea când se luminează spre ziua cea dintâiu a săptămânii, adecă Duminecă dimineața, în zorile zilei.

cumpere celea de lipsă de prin bazarele iluminate și să pregătească toate celea de lipsă, pentru ca des de dimineață să poată merge la mormânt. Ne putem închipui graba și nerăbdarea lor, în așteptarea momentului, când vor putea să dovedească și ele prin fapta lor pioasă iubirea față cu învățătorul. Ele știu, că alții (Nicodim și Iosif) deja au uns trupul lui Isus, înainte de a-l pune în mormânt, dar — iubirea nu e sgârcită — o a doua ungere a trupului celui prețios avea să fie tributul de omaj al iubirii lor. De sigur ele nici nu-și închipuiau răsplata ce le așteptă pentru fapta lor: de a fi *celea dintâi* mărturii ale glorioasei învieri!

Maria Magdalena și Maria lui Iosif „sezând în preajma mormântului“ (Mat. 27, 61) priviseră, cu prilejul înmormântării, „unde îl vor pune“ (Marc, 15, 37), și acum iată-le, cu noaptea în cap, în fruntea celorlalte muieri, alergând spre mormânt. Preocupăția gândurilor lor pe drumul spre mormânt este: „oare cine ne va răsturnă nouă piatra de pe ușa mormântului?“ Ele nici nu știu, că mormântul este străjuit și că pentru mai mare siguranță e chiar sigilat cu pecetea marelui sinedriu! Dispozițiile acestea au fost luate „a doua zi, carea este după Vineri“, va să zică, după ce începuse deja ziua Sâmbetei, ziua sabatului, așa dară Vineri noaptea târziu ori Sâmbătă dimineața. Sâmbăta eră ziua de odihnă, iar seara femeile fuseseră ocupate cu cumpărarea celor de lipsă pentru ungerea trupului, deci ușor s'a putut, ca ele să nu știe de acelea dispoziții.

Cu oarecare apăsare se spun în relațiunile evanghelice numele câtorva dintre acestea femei. Mateiu amintește pe Maria Magdalena și pe „cealaltă Marie“ (Maria a lui Iozie), Marcu numește pe Maria Magdalena și pe Maria (mămă) a lui Iacob (=mama lui Iozie = soția lui Cleopa = Alfeu) și apoi pe Salomia, mama celor doi apostoli Iacob și Ioan, ficiorii lui Zevedeu. Luca spune, că femeile, cari fuseseră la mormânt și au spus apostolilor celea văzute acolo, erau: Maria Magdalena, și Ioanna, soția lui Chusa ispravnicul lui Irod Antipa și Maria a lui Iacob, „și celelalte împreună cu dânsle“. În sfârșit Ioan evangelistul amintește și el, dar *numai* pe Magdalena.

S'ar părea deci, că avem o nouă „contradicție“, între evangelistul Ioan de o parte și între ceilalți, cari amintesc și spun, că *mai multe* femei au alergat de dimineață la mormânt. — „Contradicția“ aceasta în realitate dispăre, îndată ce considerăm caracterul evangheliei sf. Ioan, despre care tradiția

veche creștină mărturisește, că a fost scrisă mai pe urmă și cu scopul vădit de a completa istorisirea evangeliștilor sinoptici. Intru adevăr, dacă nu am avea evangeliile sinoptice la îndemână, în acest caz, evangelia după Ioan ar fi pe alocuria foarte fragmentară. El vorbește de es. despre „cei 12“ — fără ca să-i numească undeva, vorbește de ex. despre botezul Domnului, ca de un lucru bine cunoscut cititorilor săi de aieva etc.

Fiind vorba acuma despre femeile cari au alergat la mormânt, el nu are ce să întregească, nu are să adaugă și alte nume la celea înșirate de sinoptici. Amintește însă pe Magdalena, pentru că mai în jos în evangelia sa el are de gând să istorisească pe larg și cu deamănuntul întâlnirea ei cu Isus și alergarea lui Petru și Ioan la mormânt.

Va să zică, iarăși, acela va da explicarea corectă, carea va ținea seamă și de caracterul particular al singuratecilor evanghelii.

Asupra unui lucru vedem apoi, că se unesc toți evangeliștii: nici unul dintre ei nu stăruie asupra mărturisirii femeilor (despre celea văzute la mormânt, despre apariția și cuvintele îngerului ori despre arătările celui Înviat), așa de mult, încât credința în învierea lui Isus a ucenicilor să apară întemeiată numai pe mărturisirea femeilor. Dimpotrivă! Toți spun și relează în chip apriat, că spusele femeilor sunt întâmpinate cu cea mai mare și mai hotărâtă neîncredere din partea apostolilor, și că abea după ce le-a apărut Isus și lor, în repețite rânduri, abea atunci cred ei deplin, tare și statornic, că Învățătorul lor aieva a înviat din morți. — Această împrejurare explică faptul, că evangeliștii, vorbind despre aparițiile de cari au fost împărțite muierile, nu ne oferă o istorisire pedantă, *minuțioasă*, ci fiecare dintre ei, amăsurat țintei speciale a scrierii sale, este mai mult ori mai puțin detaliat, în istorisirea și în chipul de a lega firul și șirul evenimentelor. Pe lângă o conziderare obiectivă și serioasă — aceasta e concluzia unui autor străin¹⁾ — chiar partea aceasta a istoriei evanghelice, carea a dat așa de adese prilej pentru a combate evangeliile, este aieva o splendidă apologie a acelor!

4. Mateiu și Marcu amintesc numai *un* înger (28, 2 și 16, 5), pentru că de sigur numai unul a vorbit muierilor. Luca

¹⁾ Dr. Ios. Grimm, Das Leben Jesu, vol. VIII pag. 314. Pustet, 1899, bearb. von Dr Ios. Zahn.

este și în acest punct mai amănunțit, decât ceialalți doi sinoptici, spunând, că au fost *doi* îngerii pe cari i-au văzut femeile. Tot el re-produce câteva cuvinte de ale îngerului, cari întregesc și nici de cum nu contrazic celor referite de Mateiu și de Marcu. Pentru scopul evangeliștilor, cum ușor se înțelege, cestiunea numărului nu erà de o deosebită importanță: importantă erà *însaș solia* îngerească și *cuprinsul ei!* Tot din pricina aceasta s. Mateiu nu a ținut să spună, că arătarea îngerului a avut loc *în lăuntru* mormântului, cum spun ceialalți doi sinoptici.

5. Ce rost a avut deschiderea mormântului, resturnarea pietrii etc? Știm, că Mântuitorul mai târziu a intrat la Apostoli fiind ușile încuiate, așadară înlăturarea pietrii nu poate fi adusă în legătură cu însuș actul învierii. Amănuntul acesta face însă parte din *dovezile* despre înviere. Mormântul a fost deschis, pentru ca să se învedereze minunea învierii, ca să se poată vedea, că trupul lui Isus Nazarineanul nu mai este acolo. Cei dintâi, cari au văzut mormântul deschis, piatra prăvălită dela intrarea lui, arătarea strălucitoare a îngerului, au fost soldații străjuitori. Spăimântați, ei au căzut la pământ, ca morți, iar apoi primul gând a trebuit să le fie: să fugă.

Ei și-au făcut datoria: au străjuit bine, nelăsând pe nime să se atingă de mormânt, ori chiar să strice pecețile puse. Acum deodată ei văd mormântul gol, numai cu giolgiurile într'insul, văd arătarea maiestoașă a îngerului, aud cuvintele lui etc. Ce puteau să facă ei altceva, decât să meargă în cetate, să „spună arhierilor toate celea ce s'au făcut!“ — Intru adevăr străjerii aceștia ai mormântului vor fi întotdeauna martori neescepționabili ai învierii lui Isus Hristos!

6. „Și de grabă mergând, *spuneți* ucenicilor lui, că s'a sculat din morți“ — așa a sunat porunca îngerului cătră muierile, cari veniseră la mormânt. (Mat. 28, 7; Mc. 16, 7). „Și ieșind curând dela mormânt, cu frică și cu bucurie mare au alergat să spună ucenicilor lui“ (Mat. 28, 8). Intre porunca dată de înger și între împlinirea ei, ce o istorisește Luca cu cuvintele: „*Spus-au acestea toate* — câte văzuseră la mormânt și câte auziseră dela înger — celor unsprezece“, trebuie să intercalăm observarea ce o face Marcu (16, 8): „ieșind — femeile — au fugit dela mormânt, că le cuprinsese pe ele tremur și frică, și nimica nimănu *nu au spus*, că se temeau“. Adecă porunca îngerilor nu a fost împlinită numai decât. Cu toată bucuria

mare ce o simt, sentimentul fricii și a responsabilității le copleşte: ele șovăiesc și nu cutează în clipa dintăiu să spună cuiva ceva din ceea ce au văzut la mormânt, atâta li-se par de extraordinare celea ce au văzut și auzit acolo!

Cu toată vorba și porunca îngerului, în mintea femeilor trebuia să se ivească în chip firesc întrebarea: dacă Isus a înviat aievea, unde este el însuș, de ce nu li-se arată însuș, lor ori apostolilor, de ce îngerul le spune, că în Galilea îl vor vedea, și nu în Ierusalim, în capitala Judeilor, unde a pățimit și a murit? Tot atâtea întrebări, cari încă ne explică tăcerea rezervată a muierilor.

Observarea evangelistului Marcu altfel are o deosebită *valoare apologetică*: ca și ucenicii, așa și muierile ni-se prezintă zăbavnice, fricoase, neîncrezătoare, *rezervate*, întru lățirea vestei învierii. Și împrejurarea aceasta apasă în cumpăna adevărului de sigur mai mult, decât dacă ele ar fi fost *prea grăbite*, spunând numai decât în gura mare celea ce le-au văzut și auzit!

7. Foarte veche — dar tot așa de neîntemeiată e obiecțiunea, că ev. Mateiu nu a știut despre aparițiile din Ierusalim ale lui Isus, pentru că altfel el nu ar fi scris (28, 7) despre îndrumarea apostolilor de a merge în Galilea, ca *acolo* să-l vază pe Isus. Doar însuș Mateiu amintește, câteva stihuri mai jos (28, 9), întâlnirea femeilor cu Isus! — Ce privește însăși promisiunea arătării în Galilea, rămâne adevărat, că precum Isus a *întemeiat* biserica sa în Galilea, tot acolo a și *întărit-o*, după învierea sa. Iar celea câteva arătări ale sale în Ierusalim, făcute unui *număr restrâns* de învățăcei, au fost *necesare*, cel puțin pentru a întări și a inspira ucenicilor atâta curaj, cât să fie îndemnați a porni cu încredere spre Galilea.

Dr. VICTOR MACAVEIU.

Nebune, întru aceasta noapte...!

Impresurat de gloată multă la număr, urziă Mântuitorul firul poveștelor sale divine, adresate ucenicilor săi împotriva fățării fariseești, pregătindu-i totodată și pentru viitorul ce le deschide poarta largă a prigonirilor cu temnițe, cu foc, săbii, cătuși și cu cruci. Suprafața lucie a cuvântului, ce inspiră

curaj și bărbăție în piepturile pescarilor și vameșilor o turlbură deodată, cu bruscheță, o cerere râvnitoare la avere, care învăluiează în crețe de mânie sfântă și legitimă seninul frunții de Mesia. Acum rostește Hristos, cu glasul înălțat către mulțimea, în care se călcă om pe om, ca un memento veșnic, pilda bogatului, asupra căruia a detunat fioroasa osândă nemutată: „Nebune, întru aceasta noapte vor să ceară sufletul tău, dară celea, ce-ai gătit, cui vor fi? (Luca 12, 20). Omul acesta egoist, care l-a sugerat asemănarea bogatului încrezut în al său, nu eră izolat, lăcomia lui nu eră o însușire particulară, necunoscută de alții, din contră trebuie să fi avut foarte mulți asemuitori, de aceea servește el acum ca un tip a „celor ce string loru-și comoară, iar în Dumnezeu nu se îmbogățesc“.

Imitatorii acestui tip s'au înmulțit cu urcarea cifrelor, cari exprimă numărul anilor din veleatul nostru. Epoca noastră zburătoare ne arată și produce neconținut, sub toate raporturile vieții, oameni încrezuți în al lor, oameni, cari își fac idol din eul lor, din avutul lor, din vre-o însușire a lor, idolizându-și unii proprietățile materiale, alții celea spirituale și iarăș alții închinându-se, ca unui idol, la vre-o însușire trupească. Capitalistul și intelectualii, industriașul și negustorul, toți au o singură țință: întărirea izvorului de întrate, fără sporirea muncii. *Aurul și argintul* cu sclipirea lui e acea fata morgana, care vrăjește căutătura mulțimii, care în sacul cu bani își concentrează toate dorințele de fericire. În vederea acestui scop final al vieții unul își asuprește clienții, altul nedreptățește pe supuși, al treilea pompează pe cei lipsiți de sfatul, de povața învățăturii sale, altul lucrează rău și iarăș altul măsură nedrept, ori vinde calitate inferioară, numai să poată strecură printre degete cât mai multe piese „de valoare“. Avera în bani, în pământ își are rostul ei, a câștigă avere între marginile legii și onestității creștinești, fără periclitarea și scrutarea interesului legitim a altora, e dreptul natural al fiecărui om. E de lipsă însă, ca pururea să se țină seamă de rezerva preconizată la evangelistul (Luca 12, 15): „Păziți-vă, că nu este vieța cuiva din prisosința averii sale“. Când dorul câștigului trece cu vederea rezerva aceasta, când depășește țermurii lipsei juste și primejduiește starea altora, atunci se preface în lăcomie păgubitoare pentru singuratici și stricăcioasă pentru obște. Lăcomia aceasta e mama lamentării veșnice, a lipsei necurmate; a goanei proaste de

a-și plasă plusul în întreprinderi cât mai bine plătitoare, fie și cu păcate, cu prețul sufletului.

În auzul acestor ahtiași după averi, în urechea atâtor râvnitori la sinecure îmbelșugate, atâtor strângători de comori sclipicioase, cari „în Dumnezeu nu se îmbogățesc“, ar fi bine-venit alarmul osândeii: „Nebune, întru această noapte vor să ceară sufletul tău, dară celea, ce ai gătit, cui vor fi?“.

Mai dăunătoare decât râvnirea profitului material, urmărit — pe lângă altele — și în atâtea „afaceri“, cari promit avantajii de ordin personal, este zeificarea *distracțiilor* trupești.

Lozinca omului de astăzi, aplicat în orice oficiu, sau cuprindă-se cu orice branșă, este reducerea orelor de lucru; pretutindena auzim signalul: „mai puține ore“, „mai multă recreare!“.

Pretutindena se reclamează dreptul recreării, se pretinde lărgirea timpului liber pentru recreare mai multă. Dar nu pentru adevărată recreare trupească și sufletească, nu pentru înviorarea și înrămarea trupului, ci pentru eșofarea și destrămarea lui; nu pentru curățirea și rumenirea, ci pentru scârbirea și dezolarea sufletului; nu pentru înavușirea minții, pentru urcarea capitalului intelectului folositor și aducător de roadă bună, ci pentru iscodirea altor căi și mijloace, cari sapă mormântul prea timpuriu a multora. Omul modern, vorbind peste tot, „se recrează în mirosul nădușitor a localurilor cu aer și fum sufocant, în patul cald al atâtor îmbolnăviri și cauza zdruncinării atâtor nervi și organisme „recreate“. Lumea de azi își caută recreare, în timpul liber, furat dela slujba sa, în distracții începute cu deprinderile de sport modern, presărate, împetriștate în continuare cu omagiul muzelor Talia și Terpsicore — cari, ca să fie mai atrăgătoare, de celea mai multorii de-raiază în rolă de cocote și de balerine — și firește cu închinăciuni aduse lui Bachus și cu jertfe de bani, de sănătate, de suflet și de vieață, oferite pe altarele prietinei lui Bachus, a zeiței Venus.

Distracțiile înghițesc, în partea cea mai mare, „lefurile ridicate“, „adausurile personale“ pentru onorarea muncii, isprăvite în câteva ore la zi. Restul zilei se cheltuiește în desfătări, cari slăbesc și ruinează mai mult, decât purtarea sarcinii vieții.

Când uităm, care este noima reală a veseliei, când culcăm în mormântul uitării admoniția apostolului „Trece lumea și pofta ei“ (I. Ioan 2, 17), când vânăm plăcerile cu lă-

comie și desfătărilor le punem de scop al vieții, dacă nu se ivește și între noi mâna miraculoasă dela ospățul lui Baltazar, scriind celea trei cuvinte de prorocie înfricoșată, ar trebui să ne răsune în urechi eoul de deșteptare al osândeii evanghelice: „*Nebune, întru aceasta noapte vor să ceară sufletul tău...*”

Mai nobilă în sine, decât idolizarea banului și a distracțiilor fizice, dar mai funestă în urmările sale, este îngâmfarea minții încrezută în știința sa. Descoperirile făcute de mintea scrutătoare, construcțiile tehnice răsărite din chivernisirea taanților intelectuali, au schimbat și schimbă încontinuu fața lumii, căreia, fără îndoială îi prestau servicii enorme în multe direcții. Când însă arta tehnică își iasă din pene, când, în îngâmfarea sa, vrea să se arete atotputernică, stăpână nebiruită pe apă ca și pe uscat, în aer ca și pe pământ, când se crede mai sigură pe rezultatele sale, obținute cu anevoință străduitoare, dar nerecunoscătoare, atunci Cel puternic își ridică brațul și strigându-i un „*Nebune, întru această noapte vor să ceară sufletul tău...*”, îi sfarmă, pe drumul de triumf, una din isprăvile celea mai falnice și o îngroapă, cu mii de vieți, în apele Oceanului.

Pentru cuceririle sale știința întimpină recunoștința tuturor. Ea înaintează în urmărirea și scrutarea bolții cerești, în măsurarea vremii, în despicarea și studiarea a tot ce vede și află. Il analizează pe om, măsură timpul, urmărește sistemul solar, spintecă aerul, prinde fulgerul, scrutează trecutul și-l leagă cu viitorul, intră în mărunțiile pământului și sboară peste creștetul munților.

Vrem perfecționarea minții, vrem ridicarea ei la pedestalul cel mai înalt, dar numai sub egida Minții atotștiutoare. Vrem stăpânirea minții omenești peste tot pământul, cu întreg cuprinsul lui de fapte neînzestrate cu darul rațiunii, vrem stăpânirea minții mai ales asupra simțurilor fizice, trupești, ale omului, dar numai sub sceptrul Minții atotstăpânitoare. Dorim, să cunoască toate tainele universului, toate misterele planetelor și a stelelor surori, dar să se zmerească în fața lor, ca psalmistul (8, 4): „vede-voiu ceriurile, lucrurile degetelor Tale, luna și stelele, care Tu ai întemeiat”. E în interesul nostru, ca mintea înarmată cu știință, să cunoască pe omul întreg, să-l analizeze și să-l reconstruiască; asta o vrem și dorim, dar nu îi este iertat să elimineze din trup sufletul, pe motivul, că cuțitul de

secționat nu se împiedecă în el. Studieze mintea structura fiecărui mădular, afle știința oricâte seruri pentru tămăduirea părților, atăcate de microbii dușmănoși, dar nu tragă deducții metafizice din operații fizice, nu caute rezultate transcendentele cu unelte chirurgice, dacă vreă să nu-și atragă osânda: „Nebune, întru aceasta noapte vor să ceară sufletul tău...!”

În oblăduirea vieții, a purtărilor și moravurilor cutărui grup de oameni, mai mic ori mai mare, încă întâlnim oameni, cari își iau aere de omnipotenți, își atribuie puteri de bălauri cu șapte capete, condamnă instituții, osândesc metoade de luptă, judecă persoane, critisează situații firești, ponegresc și zmulg ce-i vechiu, persiflează obiceiuri, ironisează cârnați, disprețuiesc flămuri.

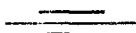
Așteptăm și primim cu plăcere directive de salvare, entuziaști am privi, ca în fața unui fenomen binefăcător, urmele muncii mântuitoare a omului providențial, cei nechemăți însă de-a deslegă probleme și de-a descâlci situații vitale, mai de grabă surpră, ce au durat alții pentru clădirea din viitor.

Pe acești omnipotenți închipuiți idolul încrederii în puterea lor de ocârmuitori îi duce în gura osândeii: „Nebune, întru aceasta noapte...!”

Știința fără Dumnezeu, vânarea extravagantă a plăcerilor, fuga de lucru, egoizmul nesațios, setea desperată de avere și de mărire, sunt tot atâtea uși, prin cari și-a făcut întrarea în sânul omenimii dezolarea generală, nemulțămirea absolută și deosebit ura de clasă, care și-a propus să stârpească cu fier, să mistuiască cu foc, să pustiească cu glonț, să zvârle cu dinamită, tot ce nu-i convine din întocmirea de azi a vieții. Tulburările numai atunci se vor domoli, încrucișarea intereselor numai atunci se va armoniza, când *desfătările* trupului se vor întoarce în matca lor, când *averea* va fi prevalată de comori sufletești, când Mintea supremă a Domnului va primă toată învățătura, *știința* omenească.

Până atunci însă pe mulți îi va mai cutremură fiorul de ghiață al osândeii: Nebune, întru aceasta noapte vor să ceară sufletul tău, dară celea, ce ai gătit. cui vor fi?”

VASILE CERGHIZAN.

Blajul de altă dată.

Rar s'a nimerit vre-un centenar între împrejurări mai neprielnice, decât centenarul lui Gheorghe Barițiu! Aceasta, pentru că împrejurările grele, între cari se află neamul nostru, și în deosebi Biserica noastră românească unită cu Roma, nu prea îngăduie să ne ocupăm de el, ci ne impune, ca toate forțele să ni-le concentrăm asupra nevoilor prezente.

Și cu toate acestea și una trebuie făcută și ceealaltă nu trebuie lăsată, după cuvântul Mântuitorului, — ceeace se poate cu atât mai vârtos, cu cât apărarea Bisericii în prezent, și reamintirea vremilor bune din trecut, nu se exclud, ci se întregesc și complinesc reciproc.

După acestea să încercăm a ne reîmprospetă ceva din atmosfera aceea de idealism și de porniri nobile ale Blajului de altă dată, atmosfera, în care s'a format sufletul marelui Gheorghe Barițiu, precum și a întregii sale generații eroice, — așa după cum ne-o înfățișează un ager observator strein: călătorul francez *A. de Gerando*, care a vizitat Blajul sub episcopul I. Leményi și și-a depus rezultatul îndelungatelor sale observațiuni și experiențe în două volume despre Transilvania și locuitorii ei, tipărite la Paris în 1845¹⁾.

Dupăce a cercetat la Aiud colegiul reformă alui G. Bethlen, și dupăce permite unele aserțiuni istorice, mai mult sau mai puțin corecte, referitoare la Români²⁾, *A. de Gerando* își propune să cerceteze *Blajul*, reședința episcopului român, centrul intelectual cel mai de seamă, sau cum rectifică el: unicul centru intelectual românesc pe acelea vremi, ca să poată judecă — cum se exprimă — „*capul și inima unei națiuni*“!

„Intre aristocrația ungară — scrie el — care a cucerit pământul cu sabia, și între Sașii îmbogățiți prin comerț, Românii din Transilvania au rămas totdeauna un popor de

¹⁾ *A. de Gerando, La Transylvanie et ses habitants. Paris 1845. 2 vol.* Această operă, fiindcă conține lucruri foarte frumoase și interesante, ar merita să fie mai de aproape cunoscută publicului ardelean. Cineva ar putea traduce și publică, în vre-una din foile noastre, capitolele referitoare la Români. Dacă nu se va află nime, poate să revin cu airea și altă dată asupra ei. Iar până atunci lăsăm să urmeze acestea.

²⁾ *A. de Gerando* ne numește consecvent »Valahi«, deși are cunoștință despre numele nostru cel adevărat de »Români«: »Ils s'appellent eux-mêmes Româns«. O. c. I. p. 339.

țărani. La ei nici un progres, nici o dezvoltare. Căci dacă vre-unul din ei se ridică deasupra celorlalți, el luă loc în națiunea dominantă, și deveniă Ungur. Astfel s'au obișnuit ei a-și privi „popii“, ca pe conducătorii lor naturali. Popii trăiau printre ei, lucrau ca ei, vorbeiau limba lor, erau de rasa lor: ei au devenit obiectul venerațiunii populare. Clerul și-a înțeles și a urmat de minune rolul său. Uitați-vă la acest țăran cu plete lungi, care tocmai iese din căsuța sa coperită cu paie, el își va ridică numai anevoie căciula, văzând că trece trăsura unui magnat, dar va face ocoliș pentru ca să meargă, să sărute mâna preotului său“.

„În timpul de față, locuitorii Ungariei și ai Transilvaniei, stânjeniți atât de mult prin lupte sângeroase în drumul civilizației, țințesc și merg spre un viitor mai fericit. În această deșteptare solemnă, poporul român, care ieri eră încă rob, nu poate fi decât cel din urmă. El se va pune în mișcare la glasul clerului său. Ii va urmă pe aceia, în cari are încredere de veacuri, și cari nu l-au părăsit nici odată. Aveam deci o dorință legitimă, să vizitez Blajul. Aceasta nu eră o excursiune făcută dintr'o curiozitate deșartă: ci o făceam, ca să judec dintr'odată capul și inima unei națiuni“¹⁾.

Lăsând drumul cel mare, pe care a călătorit până atunci, a apucat pe o cale rea de hotar, cu ogășiile adânci, pe alocurea până în butucul roșilor, și tot din huzdoapă în huzdoapă l-a adus căruța țărănească a unui cărauș român până la Blaj, unde însă n'a găsit nici o ospătărie, la care să poată trage, ceeace de altfel nu l-a mirat, fiindcă cunoșteă împrejurările, și astfel a fost silit să meargă la vlădicie, să ceară găzduire. În curtea spațioasă se preumblau câțiva preoți tineri cu fețe foarte grave, observă călătorul, care în curând e „întrodus“ prin niște „trepte“ și „coridoare“ lungi, la capul cărora se află o sală lungă, decorată cu portretele episcopilor români. Partea aceasta nu eră luminată, decât de-o luminare pe care-o purtă conducătorul său, și cu cât înaintă, cu atât i-se părea, că figurile „austere“ ale episcopilor se iluminau și se apropiau. Servitorul deschise ușa, și streinul se află acum în fața celor doi arhieriei români: Ioan Leményi și Vasile Moga, întruniți aci la sfat în castelul dela Blaj.

„Fața venerabilă a unuia — scrie mai departe Gerando — eră împodobită cu o lungă barbă albă. Celalalt, cu o fizio-

¹⁾ O. c. I. p. 212—213.

nomie vioaie și fină, aveă o barbă cărunță, artistic tăiată. M'a primit acesta din urmă (Leményi). Se ridică, îmi întinse mâna prietinește, îmi prezintă pe colegul său, episcopul dela Sibiiu, și răspunse cu căldură la complimentul adresat de mine în latinește, fiindcă cu nemțeasca și ungureasca mea nu mă simțeam destul de sigur, iar românește nu puteam vorbi". Au urmat firește indispensabilele cuvinte despre Franța și Ungaria, despre drumurile rele și timpul frumos etc. — Iar în ziua următoare vizită colegiul dela Blăji, condus de profesorul de filozofie, *Iosif Papp*, „om plin de inimă și de inteligență", căruia, precum însuș recunoaște, îi datorește foarte multe deslușiri importante și folositoare, și care, precum spune tot acest călător, în clipele de răgaz o știut să-și însușiască principalele limbi europene: franceza, italiana, germana, latina, ungureasca, româneasca și turceasca. — Află, că acest colegiu propriaminte este seminar. Tinerii primiți aici se pregătesc pentru preoție. „Vin, când sunt de opt ani, învață limbile și liturgia; apoi se însoară și se hirotonesc". A parcurs cu plăcere muzeele (salele de învățământ) și clasele, ascultând această dulce limbă românească, care i-se părea armonioasă, ca cea venețiană. A fost frapat de fizionomia inteligentă a multora dintre elevi; iar dintre profesori unii îi reamintiau blândeța și gravitatea călugărilor benedictini, alții cu privirile lor agere îi amintiau vioiciunea meridionalilor. Amintește apoi, că elevii cei mai distinși sunt trimiși la Viena, să-și termine studiile „pe cheltuiala împăratului" ¹⁾.

Și fiindcă s'a interesat de toate, s'a interesat și de vederile politice ale Blăjenilor. Și astfel, mare prietin al Maghiarilor, precum este, constată cu bucurie, că Românii nu doresc utopia politică: ca Maghiarii să părăsească această țară, pe care o locuiesc aproape de o mie de ani, asemenea unor oaspeți nepoftiți, și, în sfârșit, pledează pentru o împăcare maghiaro-română în astfel de termeni: „Unguri și Români sunt cetățenii aceleiași țări. Ei au luptat în curs de veacuri pentru apărarea patriei comune. Și dacă urile tradiționale i-au despărțit atâta timp: unirea începută pe câmpurile de bătaie trebuie cimentată în timpuri de pace". Felicitază apoi nobilimea ungară, pentrucă ea înțelege, că o națiune nu poate fi

¹⁾ Iosif Papp încă a studiat în Viena, unde în 1836 îl aflăm ca membru al Augustineului.

nimicită prin o singură înfrângere, și că o învingere îți dă drept, să ocupi și tu loc la banchetul vieții, dar nu-ți dă dreptul, să ocupi tu toate locurile. Cuvinte prețioase, din cari pot învăța foarte mult și gentry-i noștri de astăzi.

Resumă, în sfârșit, cererile Românilor formulate și prezentate mai nou (1843) de episcopii Leményi și Moga dietei transilvane, și-și exprimă nădejdea, că „spiritul de justiție, care a însuflețit ultima adunare (vorba să fie!), va presida și la noiele hotărâri“. Ba nu-și ascunde simpatia nici față de rasa valahă. „Popor roman, ca și noi (Francezii), Românii locuiesc nu numai în Ungaria și Transilvania, ci și în Basarabia, Moldova și Muntenia, și alte provincii turcești. Numără nu mai puțin decât cinci milioane de suflete. Câteva spirite generoase s'au preocupat de viitorul acestei națiuni împrăștiate și aservite de veacuri. Cei mai mulți își închipuie un fel de republică federativă, a cărei simbură să fie Moldo-Vlahia“... etc., unde se pierde apoi în combinațiunile politice, cari s'ar putea ivi în viitor în peninsula balcanică în urma slăbirii lente, dar sigure a puterii otomane, combinațiuni, cari pot fi citite eventual și astăzi, în era complicațiilor turco-italiene. Noi însă le dăm pace la acestea și revenim la Blajul nostru, unde se cultivă cu succes limba și naționalitatea română. Versurile scrise de poeții contemporani le învață de rost nu numai școlarii, ci și țărani, spune călătorul strein. Toți numerii *Gazzettei de Transilvania*, conduse de Gheorghe Barițiu, elevul școlilor din Blaj, aduc poezii noi, dintre cari el publică în traducere franceză patru dintre celea mai de seamă, atât pentru frumusețea lor poetică „incontestabilă“, cât și pentru „caracterul lor național“. Una este din *Gazzetta de Transilvania* (Turturica... De ce plângi cu neîncetare); a doua (Tu-mi ziceai odată...) de Rosetti, traducătorul lui Voltaire și alui Lamartine; și în sfârșit alte două de C. Negruzzi, boerul Moldovean (Marșul lui Dragoș și Ostașul păstor), dintre cari mai ales relevă, și cu multă dreptate, pe cea dintâiu, pentru admirabilul ei refren :

Doină, Doiniță,
Zină plăviță,
Cu noi să fii!
Tu însoțește
Pe ai tăi fii!

Așa eră odată ... iar acum?

IOAN GEORGESCU.

CRONICĂ.

Dela meeting. De importanța și rostul congresului din Alba-Iulia ne ocupăm în articolul din fruntea acestui număr. Ne-am gândit însă, că și decursul măreței adunări de protestare, trebuie să fie schițat măcar, pe coloanele acestei publicații, care nizuește, să fie o oglindă fidelă a mișcărilor, ce ating vieța noastră religioasă și bisericească.

Foile de zi au adus rapoarte amănunțite. Noi ne gândim să stăruim mai ales asupra momentelor, cari n'au fost relevate de ajuns, și așa, credem să putem interesă chiar și pe aceia dintre cititorii noștri, cari au fost de față la meeting.

Ceeace mai întâiu trebuie să încreștăm, este participarea în număr foarte frumos a credincioșilor din parohiile primejduite, și mai ales dragostea pentru limbă și lege a acestor oameni, a căror însuflețire, și respective indignare, porneă cu mult mai din inimă, ca a celorlalți, pentru cari primejdia fiind mai mică, sau cel puțin nu atât de iminentă, e și firesc poate, că n'au isbucnit cu atâta putere sentimentele, ce-i stăpâniău. De fapt însă, toată lumea, care a alergat la acest meeting, aveă în inimă acelaș gând și aceeaș simțire, pe cari nu-i nevoie, să le mai amintim la acest loc.

Din partea frunțașilor clerici și mireni, din câte-și patru diecezele, s'au ținut mai multe vorbiri, desigur foarte potrivite, dar avem convingerea, că nu aceste vorbiri, nu rezoluțiile ce s'au primit, sunt ceeace va rămâne pe urma acestei adunări de protestare, ci protestul viu, ce clocotea, și va clocoti într'una, în sufletele celor 20,000 cari în 2 rânduri au știut să facă, *în cea mai deplină tăcere*, drumul dintre mănăstirea și morimântul vlădicului Atanazie și între piața, unde s'au luat hotărârile.

Cei mai mulți dintre aceia, cari au vorbit, sunt oratori cunoscuți, cari nu au lipsă de recomandația noastră. Despre lumina și căldura, ce se revărsă în inimi pe urma cuvintelor lui Lucaciu, Cicio-Pop, Vaida și Maniu, ori chiar și ale lui Tripon și Bontescu, vor ști să povestească, și vor și povesti cu aniă, miile de fărani, dintre cari mulți au plâns de bucurie... și durere! Cu deosebită plăcere remarcăm însă un înflăcărat vorbitor, pe canonicul Domide, care a vorbit în numele Gherlanilor, ca un simbol al învierii, care se resimte și pe acele plaiuri. L'am auzit pentru întâia dată la astfel de ocazii, și dorim din inimă să-l

mai auzim cât de des. La mormântul lui Atanasie, au vorbit pâr. Dăianu și Sâmpăleanu. Acesta a desvoltat, cu adevărat pe înțelesul tuturor, motivele pentru cari protestăm în contra noiei episcopii, iar protopopul Clujului a stăruit asupra temeiurilor, pe cari se razimă dreptul la limba noastră românească și la legea noastră catolică. Dacă vorbirea pâr. Dăianu va fi de fapt reconstruită și tipărită în broșură, pe cum se vorbește, ea se va citi cu mult folos, și după zeci de ani.

Toate actele acestui congres se vor păstră de sigur în Arhivele mitropoliei noastre dela Blaj, de unde oricând se va putea reînviă amintirea acestui meeting, prin scoaterea lor la lumina tiparului. La Roma se va trimite numai copia lor fidelă și autentică.

Dee Dumnezeu, ca din slova acestei cōpii, Roma să înțelegă și originalul cel adevărat, care este sufletul nostru, și înțelegându-l, să ne facă dreptate! (ar).

*

Purtarea poporului de rând la meetingul din 29

Maiu. Alba-Iulia și Blajul: o cetate și un sat, sunt două localități în acelaș comitat, de cari se leagă cele mai puternice și mai însemnate amintiri din istoria poporului nostru, de sub coroana sfântului Ștefan. În Alba-Iulia, la 1700, preoți și popor au pecetluit actul Unirii cu Roma; iar la 1912 preoțimea greco-cat., română și cu reprezentanții aproape ai tuturor comunelor bisericesti din provincia mitropolitană gr-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș, în fața mormântului lui Atanasie Anghel, și-a renoit sentimentele de credință, alipire și dragoste față de Vicarul lui Isus și a protestat cu demnitate și maturitate împotriva tendințelor politice, de a rumpe zeci de mii de credincioși dela sinul bisericii noastre, spre a-i face ianiceri în altă biserică. — În Blaj a fost adunarea națională din 1848 și cea culturală, jubilară din 1911: două date istorice de neseacă însuflețire și mândrie națională și culturală.

S'a scris, că adunarea dela 29 Maiu, între toate adunările poporului nostru, a fost a treia, deși conferența aceasta a fost numai a Românilor gr-cat. și deși mii de oameni, hotărâți de a luă parte și ei, au rămas acasă pe urma veștilor despre revoluția din Budapesta și mai ales pentru esundările apelor, din zilele acelea. La nici o altă adunare însă n'a convenit poporul de rând din atâtea părți și atâtea sate, ca la aceasta. Dovadă, că poporul nostru e un popor conștiu și că ține cu îndărătnicie la legea și

limba sa și la ai lui conducători, al cător glas îl cunoaște și merge după ei.

Au fost mulți la Alba-Iulia. Mai puțin 15 mii. Și mulțimea aceasta s'a purtat așa de exemplar, cu atâta trezvie și demnitate, încât pe străini i-a umplut de uimire, iar pe noi de bucurie și de întemeiate nădejdi pentru siguranța unui viitor fericit.

În Nri: 14 și 17 ai revistei noastre, de pe 1911, am încrestat, pe baza mărturiilor străine, atitudinea nobilă, trează, corectă și impunătoare a poporului nostru pe timpul serbărilor jubulare ale Asociațiunii, din 1911, și la adunarea din 1848. Acest atestat a trebuit să-l dea și ai nostri și și străinii despre purtarea frumoasă, ordinea bună, cumpătul și despre simțul de disciplină, ce a dovedit poporul de rând și în marea zi de 29 Maiu, 1912, în Alba-Iulia. — Când vezi, simțеști și te convingi despre o așa vieată frumoasă a poporului nostru, nu poți să nu esclami cu călugărul învățat Samuil Klein: Mare lucru este a fi născut Român! Un astfel de tezaur trebuie grijit și sporit. Și un complex întreg de motive ne îndeamnă, să păzim bine și treaz turma cuvântătoare a lui Hristos, s'o abatem dela multele pășiuni înveninate, ce i-se ofer în timpul prezent, s'o conducem la pășiuni bune; oile rănite să le vindecăm, iar pe cele debile să le cercetăm și să le încurajăm. Numai așa putem spera, că poporul nostru și în viitor va fi tot așa de ascultător și tot așa de exemplar, cum a fost până acum. (sr.)

*

Întru amintirea lui Gh. Barițiu. Din prilejul aniversării centenare a nașterii lui Barițiu, a acestui mare îndrumător spre cultură și lumină a neamului nostru, amintirea lui s'a prăznuit cu demnitate, aproape în toate centrele noastre culturale.

După serbările aranjate din partea Asociațiunii în *Fucul de jos*, unde a răsărit, acum o sută de ani, acest luceafăr al ceriului nostru cultural; după praznicele, pe cari le-a închinat memoriei lui *Brașovul*, unde a petrecut cea mai rodnică parte a vieții sale, și *Sibiul* Astrei, a cărei vrednic președinte a fost — nici *Blajul*, unde a făcut o parte a studiilor sale, nu putea să nu-l sărbătorească. Și sărbătoarea, ce Blajul a sfințit în amintirea lui Barițiu, s'a făcut, foarte potrivit, în cadrele societății »Inocențiu Micu Clain« a teologilor Seminariului Bunei-Vestiri, între ale cărei ziduri a făcut Barițiu întreg cursul teologic de 4 ani.

Prestațiunile clericilor noștri au fost vrednice de numele aceleuia, căruia s'au adus ca prinos de recunoștință și pietate.

Declamări din poezii, a căror idei sunt în deplină armonie cu ideile lui Barițiu, întrefesute cu cântări, așa cum știe corul teologilor noștri să le cânte, au întregit foarte bine programul, a cărui punct culminant a fost, cum era și firesc să fie, conferința despre Barițiu. Ea a fost ținută de clericul I. Crișan, care, a stăruit, cu mult bun simț în aprecierea oamenilor și faptelor, asupra vieții și activității fostului cleric al Blajului. I. P. S. Mitropolit Victor, care și-a ținut de sfântă datorință — cum spunea —, să aziste la această sărbătoare, a spus pe urmă frumoase și simțite laude la adresa sărbătoritului, amintind că lui are să-i mulțumească toată știința sa de limbă românească, pe care și-a însușit-o din cetirea și recetirea unui an din colecția Gazetei sale dela Brașov.

Cu inima liniștită putem deci spune, că nici Blajul nu și-a uitat de acela, în crearea și formarea căruia, cea mai frumoasă și mai însemnată parte îi revine tocmai lui. (ar).

*

Orfelinat. La finea lunii Maiu, 1906, a venit la Blaj *Filon Tat*, absolvent de teologie. Eră foarte slăbit, consumat de un morb greu, care, în scurt timp, l-a și repus. Pe lângă toată convingerea și conștiința clară, ce aveà, că nu peste mult, — deși eră în plina primăvară a vieții sale — se va muta la părinții săi, adurmiți mai 'nainte, eră stăpânit de o rară liniște și pace sufletească. La Blaj a adus cu sine hotărârea, ce n'a voit să și-o schimbe, de a-și testă întreagă averea pentru un scop public de binefacere. Dintre mai multe scopuri filantropice, fiind el orfan și după tată și după mamă, a îmbrățișat, în dispozițiile sale testamentare din 29 Maiu, 1906, chestiunea îngrijirii orfanilor, cunoscută la noi numai după nume. Voia, ca desvoltarea și deprinderea carității creștine să se facă în mod sistematic. Voia, ca mila creștinească, care a ridicat la alte popoare institute pentru apărarea și creșterea pruncilor părăsiți, expuși, tuberculoșici, pentru ocrotirea bătrânilor etc., să se manifesteze și la noi mai puternic și mai conștient în ridicarea și susținerea unui orfanatofiu arhidiecezan, în folosul pruncilor de preoți gr.-cat., rămași de părinți, neeschizând însă nici pe orfanii de laici, gr.-catolici din alte dieceze.

Averea testată constă, acum, din 34 jug. 1052□, într'o tablă, aflătoare pe teritorul comunei Sângerul de lângă Ludoș, cari valorează cel puțin 40,000 coroane, plus 5699 cor. 70 fileri depunere.

Fapta mare a nobilului testator a produs caldă însuflețire, mai ales în inimile acelora, cari tocmai pe atunci aveau proaspăt în memorie cele cetite în »*Roadele milei creștinești*«, de T. Câmpian, edat de păr. protopop Dr. E. Dăianu. Clericii seminarului arhiepiscopesc din Blaj au colectat în folosul orfelinatului dorit de Filon Tat și au aranjat, la început, și un concert. Apoi s'a uitat toată afacerea, rămânând, ca fondul orfelinatului să se mărească încet, încet, singur numai din bucată de pâine, ce a întins-o testatorul pentru orfanii vrednici de toată mila.

Sămânța veche, a creștinismului, a binefacerii, aruncată la noi cu multă putere și căldură de Filon Tat, a prins rădăcini și în inimile altora. Învățătorii noștri s'au ocupat și se ocupă, în adunări și în revista »Foaia școlastică«, cu chestia înființării unui orfanotrofiu pe sama pruncilor de învățători, rămași orfani. În nrul mai nou, dela 1 Iunie, al acestei reviste, e publicat și un proiect de statute, care are să fie discutat în convenirile și adunările învățătorilor. — În sinodul arhiepiscopesc gr.-or., ținut în Sibiiu, la Dumineca Tomii, a. c. s'a făcut o propunere concretă pentru înființarea unui orfanotrofiu gr. or. român.

Interesul acesta social, simpatic și moral e vrednic de toată lauda numai de nu s'ar potoli însuflețirea, ce la noi, se întâmplă prea adeseori, uitându-ne, că numai acela învinge, care perseverează în muncă și în luptă, până în fine. Prea des ne întâlnim cu oameni, cari nu știu decât să persifleze, ori bagateliseze începuturile bune, să se poarte cu un stupid dispreț în față spiritului de abnegațiune și jertfă, ori să-ți spună, că ținta, ce o urmărești, e prea departe și, pe lângă mijloacele modeste de cari dispuni, cine știe, dacă se va putea ajunge vreodată. Acești coabe-rele a tuturor întreprinderilor, menite să deschidă pagini luminoase în istoria oricărui neam, sunt ca și nește dușuri răci în mijlocul lucrărilor folositoare, ce le întreprind cei însuflețiți pentru obștescul bine, cari, având eventual conșiderații pentru vorbele și taptele descurajatoare și rele ale altora, părăsesc calea cea bună.

Suntem săraci, e drept, dar cu puteri unite și cu zel constant putem face mai multe și mai bune, decum credem în primul moment.

Ne este cunoscută »ziua pruncilor«, ce o țin comercianții industriașii, dând o parte a venitului din vânzarea unei zile pentru folosul pruncilor părășiți, orfani, ori bolnavi și o ține, la alte popoare, societatea întregă. Femei din clasa înaltă poartă casete, pe stradă, și cer mila trecătorilor, ori vând mâncări și

beuturi în interesul vre-unei instituțiuni filantropice. În Stokholm, cu o populație numai pe jumătate ca cea din Budapesta, an de an, se adună, în 1 Maiu, la un milion de coroane șvediane pentru pruncii tuberculosi, deși nu se văd, pe strade, nici casete, nici șetri pentru vindere și nici tarafuri de lăutari. În schimb se vând flori artificiale, ce le poartă, ca un salvus conductus, fiecare la butonieră, apoi se vând bilete de intrare în locuri de acele, unde altădată intrarea nu-i permisă p. ex. în atelierile artiștilor etc.

La noi încă ar trebui să fie o zi, în care să se colecteze pentru ridicarea și susținerea unui orfanatrofiu (pentruce două !), în care să se adăpostască, educe și instrueze orfanii de preoți și de învățători greco-cat. din întreaga Provincia mitropolitană de Alba-Iulia și Făgăraș. Mulțamiți cu oricât de puțin, pe lângă un nutremânt bogat spiritual dat chestiunii: pe lângă sfaturi înțelepte, alergări altruistice și încurajări însuflețitoare, ajutând Domnul, vom ajunge, să vedem, crescând, dezvoltându-se și perfecționându-se instituțiunea intenționată de repausatul Filon Tat și vom avea mângâierea, să vedem deschise ușile ortelinatului pentru orfanii vrednici de compătimirea și ajutorul nostru. (sr).

*

Libertate religioasă ideală. Sub acest titlu, episcopul din Cristiania, (Norvegia), monseniorul Fallize, publică în periodicul »*Petrusblätter*« câteva știri foarte prețioase despre cum înțelege țara protestantă a Norvegiei libertatea religioasă pentru celelalte confesiuni sau biserici.

Mai întâiu s'a dat ceva libertate creștinilor neluterani, în an. 1845. Prin silințele monseniorului Fallize însă, această libertate deveni deplină în 1891. Plângându-se el, că legea din 45, în multe privințe e injurioasă, în anul 1891, se și publică legea »pentru neconformiști«, care garantă creștinilor de lege străină o libertate ideală, cum cu greu s'o fi gășind în ori ce altă țară. La discuția, ce eră să se desfășure asupra legii în cameră, președintele camerei și ministrul de culte, invită pe monseniorul Fallize să ia parte și Dsa în persoană, ocupând loc pe tribuna ministerială și să dea la caz de nevoie toate explicațiile de lipsă. În decursul discuției, se accentuă de repețite ori, că e treaba credincioșilor catolici, să indice, de ce drepturi și libertăți ar avea lipsă, ca să poată trăi, munci și muri în credința lor; și că statul n'are drept să-i despoaie de acestea, până când nu e dovedit, că libertățile numite, ar fi spre paguba dreptului public și ale intereselor publice ale societății civile.

În anul 1897 se permite și stabilirea ordurilor religioase în țară, și președintele reflectează unui deputat, care atacă aceste cu vehemență, că catolicii nu cer, nici pretind, ca protestanții să iubească ordurile religioase, ci cer pur și simplu numai *pentru sine* dreptul de a le putea iubi și de a se putea bucura de ele.

Mai târziu se dă catolicilor și favorul de-a putea zidi școli proprii, superioare și elementare și de-a trimite fiii lor în acestea, fiind școlile de stat toate luterane. Profesorii pentru acestea școli îi denumește episcopul de capul lui, și statul n'are cu ele nici un amestec. Nici baremi inspector, trimis de guvern, nu controlează mersul învățământului. Unui deputat apoi, care pretinse baremi esmiterea unui inspector, ministrul de culte îi răspunde foarte corect, că de bunăseamă catolicii erau interesați în locul prim să aibă școli tot așa de bune ca guvernul. Iar dacă ar întreprinde ceva abuz de libertate, ar mai fi totdeauna încă timp să se ia măsuri de represiune.

În timpul din urmă trecuse prin dietă proiectul de lege despre arderea cadavrelor. Se admisesese propunerea unui deputat, ca părinții ori neamurile să fie obligate să execute dorința celui ce vrea ca trupul său să fie ars. Legea eră deja în casa seniorilor. Monseniorul Fallize trimise atunci președintelui dietei • scrisoare, în care îi descopere franc, că pentru neamurile cari ar fi eventual catolice, executarea dorinței acesteia a mortului, ar fi injurioasă și imposibilă. Proiectul fu numai decât revocat și schimbat conform dorinței prelatului.

Ce privește căsătoriile catolicilor, preotul catolic e recunoscut în aceeaș vreme și *de oficial civil* și căsătoriile încheiate numai înaintea preotului se bucură de toate favorurile și efectele civile.

Cam acestea și încă câteva, notează cu multă satisfacție episcopul Fallize, despre țara cultă a Norvegiei.

Cât n'ar putea învăța dela ea celelalte țări, chiar și confrații noștri de dincolo. Nu trebuie făcut silă conștiinții nimănui!
(an.).

*

Starea unei biserici ortodoxe. În Belgradul Sârbiei apare de 30 de ani încoace foaia bisericească Hrisicanski Vesnik. Redactorul ei în decursul acestor 30 de ani, fu proprietarul de acum al foii, Proto Ilić.

În numărul dublu din Octomvrie—Noemvrie, anul trecut, redigiat încă de dânsul, Proto Ilić se exprimă despre biserica schismatică din Sârbia astfel: »Biserica noastră are o înfățișare

foarte tristă... E bolnavă, greu bolnavă; e cuprinsă de acea boală lungă cronică, care nu poate fi delăturată cu nici un mijloc paliativ. Evident, că are nevoie de mijloace radicale, de doze puternice, de cari sau moare pacientul, sau se vindecă radical. Din toate părțile se aud oftări: Dați-ne aer, dați-ne lumină, dați-ne sucuri vitale, altcum ne înădușim în această atmosferă coruptă! Dar' acestea sunt durere, glasul celui ce strigă în pustie«.

Judecata ce-o rostește asupra bisericii schismatice din Serbia, e următoarea: »Un englez cult introdus în tainele împrejurărilor, între cari se sbate biserica din Sârbia, ș'ar preciza impresiile probabil în acest fel: »Cu greu s'ar găsi în istoria bisericii creștine vre-un moment, care să se poată asemăna în uriciune cu momentele, prin care trece azi biserica Sârbiei. Fost-au în viața bisericii lui Hristos momente foarte grave și neplăcute; fost-au multe experiențe triste și umiliri mari, dar o astfel de sminteală, o astfel de demoralizare, probabil, că n'a fost nicăiri și nicicând, decând Mântuitorul a fost restignit pe Golgota. Din ziua, când Hristos a dat Apostolilor puterea de-a lega și deslega pe pământ, nicăiri nu s'a legat și deslegat așa de scandalos și babilonic, cum se leagă și desleagă în biserica sârbească! De când e pe pământ o turmă a lui Hristos, păstorii n'au păscut nicicând și nicăirea așa de hoșește turma, cum s'a făcut la noi; iar de altă parte nici turma n'a năvălit nicicând asupra păstorilor săi cu atâta furie, cum se întâmplă așa în regatul Sârbiei.«

Și se mai află în tabăra contrară naivi, cari să ne îndemne la neunire! Asta ar fi o adevărată sinucidere morală! Căci trebuie să se știe, că stările acestea sunt plus minusve generale în toată biserica ortodoxă. (an.)

Cărți și reviste.

Serbările dela Blaj, 1911. O pagină din istoria noastră culturală, publicată de despărțământul XI, Blaj, al »Asociațiunii«. Blaj. Tipografia Semin. teol. gr.-cat. Prețul: Cor. 3'50. Pentru România: Lei 4'50 — franco

Aceasta e titula completă a unei cărți de 449+XVIII. pag, care a ieșit, zilele trecute, din vechea tipografie a Blajului și care, atât în ce privește tehnica, cât și în ceea ce se rapoartă la cuprinsul bogat și cu multă istețime aranjat, recompensează deplin și așteptările acelora, cari doreau s'o vadă apărută la câteva săptămâni după serbările jubulare ale »Asociațiunii«, și nu la 9 luni dela data întâmplărilor neuitate, ce le cuprinde.

Un lucru bun și frumos, un lucru vrednic de splendidele serbări, cari s'au desfășurat la finea lui August, 1911, din partea Asociațiunii și a Societății teatrale române, nu putea să se isprăvească. așa cum e făcut, în câteva săptămâni, ori chiar în 3—4 luni. S'a lucrat încet și pipăit, s'au cheltuit mai multe mii coroane, dar avem o lucrare vrednică, s'o cetești și să o ții pe masă în camera de frunte, cum se ține cununa de spice împletite după seceriș. Serbările dela Blaj, din 1911, au fost un luminos și bogat seceriș al inteligenții și culturii, al însuflețirii și abnegațiunii, al spiritului de pace și al dragostii frățești, iar cartea aceasta e mănunchiul greu, e cununa împietită din cele mai frumoase flori, ce le-a creat mințile și inimile scriitorilor, sub influința actelor mari, cari s'au succedat în clipele neuitate ale complexului de serbări din 27, 28, 29 și 30 August 1911.

Resfoind prin cartea aceasta, te bucuri din toată inima, că ai jertfit și tu bani, timp și liniște, pentru reușita serbărilor, iar cetitorii, cari au fost împiedecați a alerga la Blaj în aceste zile, vor regreta, mângâindu-se numai cu privirea icoanei, care ori cât de fidelă e, tot nu-i realitatea.

Tiparul cărții e frumos și bine îngrijit, hârtia bună, cele 35 ilustrații succese, iar prețul, să vorbim la drept, între împrejurările de azi, când hârtia, culesul, clișeele sunt așa scumpe — e prea mic.

Merită, să se noteze și aici membrii comisiunii, cari au îngrijit tipărirea acestei cărți, Dnii: Alexandru Ciura, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu, Gavril Precup, Dr. Octavian Prie și Dr. Ioan Rațiu. (sr.)

*

D. Dr. Silviu Dragomir retipărește, din »Revista Teologică« din Sibiu, seria de articole publicate acolo sub titlul: »*Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791.*«

Anul 1791 e un an de-o însemnătate epocală în istoria luptelor noastre politice. În anul acesta s'a dat o formulare precisă idealului național, pentru care a luptat marele arhieru Inocențiu Micu Klein¹⁾ și pentru care a îndurat 24 de ani grozavele chinuri ale exiliului. Tot atunci, în 1791, a început a se

¹⁾ Primul îndrumător al politicei Românilor ardeleni a fost Inocențiu Micu Klein, iar nu scriitorii dela sfârșitul veacului al XVIII, cum afirmă deunăzi dl Silviu Dragomir, într'un articol de reclamă, publicat în »Luceafărul« din Sibiu.

manifestă un nou element în luptele de emancipare ale neamului nostru: publicul. Până aci toate mișcările mari au pornit și au fost conduse numai de capii celor două biserici române.

Din scrisorile episcopului Gherasim Adamovici vedem, că »Supplex libellus Valachorum« nu a fost iscălit și înaintat împăratului de cei doi vlădici români — cum se credeă până acum —, ci de fruntașii vieții publice românești din vremile acelea; din ele cunoaștem frumoasa mișcare demnă și conștie a clerului neunit pentru a se smulge din starea ticăloasă, pe care i-a creat-o despotismul barbar al celor puternici. Plenipotența dată de cei 28 protopopi neuniți episcopului lor Gherasim Adamovici, pe care dl S. Dragomir o publică în întregime, dovedește o înțelegere superioară a împrejurărilor grele, între cari se află atunci și se află până în ziua de azi poporul nostru din Ardeal și Ungaria. Protopopii aceștia nu pretind, ca episcopul lor neunit, să poarte luptă numai pentru neuniți, ci pretind ca, în încercările cari le va face, la forurile superioare, pentru îndreptarea sorții Românilor, să-și ia lângă sine unul sau doi reprezentanți ai clerului neunit și unul sau doi reprezentanți ai clerului greco-cat. Un admirabil exemplu pentru urmașii din toate veacurile! Tot din scrisorile publicate de dl Dragomir vedem deosebirea aceea uriașă dintre eroismul fără păreche alui Inocențiu Micu Klein, care striga că este în stare a-și vărsa sângele pentru »scumpa lui națiune«, și timidul Gherasim Adamovici, care se temea să copieze »Supplex libellus Valachorum«, ca nu cumva să fie conziderat din partea celor puternici de agitator — și tot din motivul acesta se opuneă la început stăruințelor mitropolitului sârbesc Ștefan Stratimirovici de-a merge la Viena, ca să descopere curții imperiale gravaminele clerului și poporului său! »Cât privește mergerea în Viena, nu-i cu putință, pentrucă m'ar descrie că eu sum capul răsvrătirei (adecă a acelora, cari au înaintat »Supplex libellus«), scrie el în 5 Iulie 1791 mitropolitului sârbesc.

Ne bucurăm de lucrarea dlui Dr. Dragomir, fiindcă este o contribuție însemnată la cunoașterea epocii, de care se ocupă. (zp).

*

În nr. ultim (22) a revistei sibiene »Luceafărul«, d. E. G. (unul dintre foștii redactori ai »Tribunei«?) se ocupă de adunarea dela Alba-Iulia.

D-l E. G. nu e mulțumit cu ceea ce s'a făcut la Alba-Iulia. D-lui știe, că toate protestările noastre »neputincioase« sunt za-

darnice, fiindcă Roma și-a dat dejă »blagoslovenia tendințelor de maghiarizare a noastră chiar și prin biserică«. Și ironizând »Mama Roma«, care a făcut aceasta, iată cum urmează adorabilul d. E. G.: »Acum, ... dacă Roma și sfântul ei Scaun ne-a dat fripți în mâinile sugrumătoare ale guvernelor, ar urmă, cu o consecvență foarte logică, să zdrobim și noi pecețile dela 1700, cari pentru mai mare mărturie s'au păstrat până astăzi«. Asta însă nu numai că nu s'a făcut la Alba-Iulia, dar nu s'a auzit un singur glas, nu s'a ivit nici măcar ideia, că s'ar putea face și asta. Cu atât mai puțin, că ar trebui să se facă! Și fiindcă acest »ceva mai energic, mai categoric« nu s'a făcut în meetingul, în care »au vorbit și preoții Blajului, cari n'au chemat pe nime, dar totuși au venit« — de aceea d. E. G. nu e îndestulit, și îndeamnă să ne fie nădejdea la Dumnezeu, »căci Ungurii și noi ne facem destule rele«.

Ca încheiere, și pentruca iubiiții nostri cititori să fie deplin lămurii asupra cauzei, care a făcut că azi să nu fim încă ortodoxi dela roată, nu putem face un lucru mai salutar, decât să continuăm a reproduce ideile »politice« (cum le numește!) ale d. G. Cauzele sunt mai multe, și anume trei. Însemnătatea lor crește gradat, formând un anumit climax al ideilor politice. Prima cauză e, că »societatea noastră, poporul nu e deplin străbătut de puterea conștiinței naționale«; a doua cauză e, că noi nu am putut pătrunde în toată grozăvia lui atacul guvernului unguresc cu întreaga lui cohortă de urmări funeste«, iar a treia, și ultima este aceea, că »fiorul momentului istoric, care este astăzi, nu ne-a luat în stăpânirea lui întreagă«. — V'ați lămurit! Nu-i așa?!

De nu erau aceste trei cauze, să zicem așa: fatale, pecețile dela 1700 ar fi zdrobite, d. G. nu ar fi comis articolul seu politic, iar noi n'ar fi trebuit să venim cu acest răspuns. — Ar fi fost pace în țară! (ar).

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază!

Dr. R. Cluj. La răspunsul, ce d. Păclișan a dat păr. canonic Karácsonyi, privitor la »continuitatea« Românilor în Ardeal, în care arată și superficialitatea articolului scris împotriva d. Karácsonyi de păr. protopop Lupaș. — nu știm să fi răspuns ceva până acum, nici d. Karácsonyi, nici d. Lupaș. Dar în locul acestor răspunsuri, cari se prea poate nici să nu urmeze, am citit o mulțime de cuvinte elogioase la adresa d. Păclișan. Iată

ce scrie bună-oară revista din București »Țara Nouă«, la care direcțiunea părții istorice o are profesorul de universitate d. A. D. Xenopol: »In Cultura Creștină d. Z. Păclișan polemizează cu un succes desăvârșit cu d. Karácsnyi, asupra vechei probleme deslegate de demult: Românii și Ungurii din Ardeal. Vecinii noștri din imperiul austro-ungar aducând iarăși aceasta chestiune pe tapet, prin condeii insinuant al d. Karácsnyi, a dat prilej, după cât se vede, d-lui Z. Păclișan să răspundă printr'un documentat articol, ce-i face o cinste deosebită«.

Dr. B. București. Inșirarea unei cărți între »cărțile intrate la redacție«, nu înseamnă că noi și recomandăm cutare carte. Nu! Acolo înregistrăm numai pur și simplu, că cutare carte s'a trimis la redacție. In rubrica »cărți și reviste« ne ocupăm apoi mai în merit de valoarea acelora dintre aceste cărți, asupra cărora credem, că trebuie să revenim. Așa a intrat între acele cărți și cuvântarea ținută la congresul Asociației Române pentru înaintarea și răspândirea științelor, de d. Ioan Al. Brătescu Voinești: Pe marginea cărților. Asupra ei vom reveni probabil încă în numărul proxim.

»Viitoriul« *Cernăuți.* Feliul cum indicați D.-Voastră isvorul, de unde reproduceți, în nr. 19 -20, două »cronici« din revista noastră, punând ca iscălitură, fără ghilemele chiar, aceste două litere: C. C. — nu satisface opreliștei noastre de-a reproduce din revistă fără indicarea isvorului. Când o spunem aceasta pentru orientare, amintim și aceea, că noi, când am transcris sau utilizat ceva din foaia DV. am indicat numele întreg. Așa credem că e cinstit!

B. Lechinioara. La dorință expresă confirmăm pe aceasta cale primirea abonamentului D-Voastră pe întreg anul 1912.

S U M A R U L :

Dr. Alexandru Rusu: Congresul din Alba-Iulia. — **Zenove Păclișan:** Partea Românilor din principate în lupta Ardelenilor contra reformațiunii. — **Dr. Victor Macaveiu:** Critica biblică modernă și învierea lui Isus Hristos (III). — **Vasile Cerghizan:** Nebune, întru aceasta noapte...! — **Ioan Georgescu:** Blajul de altă dată. — **Cronică:** Dela meeting (ar.); Purtarea poporului de rând la meetingul din 29 Maiu (sr.); Intru amintirea lui Gh. Barișiu (ar.); Orfelinet (sr.); Libertate religioasă ideală (an.); Ștarea unei biserici ortodoxe (an.). — **Cărți și reviste:** Serbările dela Blaj, 1911 (sr.); Dr Silviu Dragomir: »Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791« (zp.); »Lucaefărul« (ar.). — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.